

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.086
у Хмельницькому університеті
управління та права
імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, професорки
ЧОРНОЇ ЖАННИ ЛЕОНТІЇВНИ**
на дисертацію ЛУЦЮКА ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІЙОВИЧА
**на тему: «Правовий режим масиву земель
сільськогосподарського призначення»,**
**поданої на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення» зумовлена необхідністю посилення раціонального використання земельних ресурсів у межах масивів, шляхом відкриття додаткових можливостей з об'єднання (консолідації) прав використання земельних ресурсів, у його межах.

Значне подрібнення земель сільськогосподарського призначення в межах одного сільськогосподарського угіддя, порушення географічної цілісності інфраструктури землекористування, зниження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва та активний розвиток системи кадастрового обліку земель, що дозволив запровадити юридичні механізми формалізації (легітимації) масиву в умовах сучасного рівня розвитку інформаційних технологій, стало передумовою формування масиву земель сільськогосподарського призначення.

Прийнятий у 2018 р. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні” покликаний вирішити більшість зазначених проблем землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення.

В рецензованій дисертації досліджено теоретичні та практичні питання, які виникають під час здійснення прав і виконання обов'язків суб'єктами земельних правовідносин, земельні ділянки яких розташовані у масиві земель сільськогосподарського призначення та запропоновано шляхи їх вирішення. Наведені обставини не залишають сумнівів щодо актуальності обраної здобувачем теми дослідження та науково-практичного значення роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Результати дисертаційного дослідження *Олександра Валерійовича Луцюка* є науково обґрунтованими, завдяки опрацюванню достатньо великої кількості і різноманітності джерельної бази, послідовним викладенням матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлену мету та визначені завдання.

О.В. Луцюком сформульовано низку положень і висновків, які відзначаються оригінальністю та безперечною науковою новизною. Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань роботи дисертант використав широкий спектр методів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації для удосконалення положень чинного земельного законодавства України, що регулюють відносини, пов'язані з формуванням масиву земель сільськогосподарського призначення, а також реалізацією землевласниками та землекористувачами прав користування та розпорядження земельними ділянками, розташованими у межах масиву.

Структура роботи є збалансованою, відображає основну спрямованість теоретичного аналізу й забезпечує поступовість наукового дослідження. Дисертаційна робота містить усі необхідні розділи: анотацію, вступ, два розділи результати власних досліджень, висновки, список використаних джерел і додатки.

Заслужують на увагу такі пропозиції та висновки автора:

Запропоноване авторське визначення масиву земель сільськогосподарського призначення як об'єкта земельних правовідносин, під яким слід розуміти цілісне, економічно, екологічно, юридично детерміноване й інфраструктурно забезпечене територіальне утворення, яке: включає сукупність земельних ділянок сільськогосподарського призначення (для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства) приватної, комунальної і державної власності; охоплює сільськогосподарські угіддя та ділянки інфраструктурного призначення; територіально (географічно) локалізується на місцевості природними та/або штучними елементами рельєфу; може у цілому, в поєднанні його елементів, використовуватися для сільськогосподарських потреб, проведення консолідації земельних ділянок; набуває юридичної визначеності в процесі інвентаризації та державної реєстрації у Державному земельному кадастрі; не може виступати самостійним об'єктом майнового обороту (с.125).

Обґрунтовано визначення правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення як запроваджену положеннями земельного законодавства України систему спеціальних правових засобів та організаційно-правових механізмів, спрямованих на регулювання земельних відносин з метою підвищення економічної та екологічної ефективності використання та охорони сукупності земельних ділянок, які охоплюють сільськогосподарські та несільськогосподарські угіддя, в межах масиву земель сільськогосподарського призначення, що реалізується, у тому числі, шляхом наділення власників та користувачів відповідних земельних ділянок суб'єктивними правами і покладення на них суб'єктивних обов'язків, спрямованих на створення умов для консолідованого використання та охорони таких ділянок (с.98).

На увагу заслуговує також позиція дисертанта, що правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення становить особливу юридичну

конструкцію, яка покликана забезпечити впорядкування земельних відносин у межах просторово визначеної сукупності ділянок. Її головною метою є створення належних умов для подолання надмірної фрагментації земельних угідь, підвищення ефективності їх використання та збереження інфраструктурної й господарської цілісності земель як основи сільськогосподарського виробництва у межах певних агроландшафтних блоків відповідно до існуючого стану планування сільськогосподарської інфраструктури (с.97).

Автором досліджено та удосконалено наукове розуміння правового статусу «особи, якій належить право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення» (частина четверта статті 37-1 ЗК України; стаття 8-2 Закону України «Про оренду землі»), в частині розширення кола осіб, які можуть володіти істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення, за рахунок власників та користувачів земельних ділянок, яким належить право власності та/або користування земельними ділянками, розташованими у такому масиві, загальною площею не менш як 75 відсотків усіх земель масиву, та запропоновано відповідно поняття «особи, якій належить на праві власності та/або користування істотна частина масиву земель сільськогосподарського призначення».

На підтримку заслуговує пропозиція здобувача щодо виділення ознак масиву земель сільськогосподарського призначення як об'єкта земельних правовідносин в частині, що характеризує його як інфраструктурно цілісне утворення, яке: загалом у поєднанні його елементів призначене для сільськогосподарського виробництва; визначається в натурі на місцевості межами агроландшафту; набуває юридичної фіксації внаслідок державної реєстрації у Державному земельному кадастрі; використовується власниками та користувачами земельних ділянок, які наділені спеціальними суб'єктивними правами та обов'язками в межах масиву; зумовлює наявність правовідносин консолідуючого змісту щодо земельних ділянок в його межах.

Розроблені пропозиції щодо внесення змін до законодавства, що вказує на високий рівень наукового пошуку.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зархованих за темою дисертації.

За результатами дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано п'ять наукових статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (з яких одна у співавторстві), та тези п'яти доповідей на науково-практичних конференціях.

При цьому робота не позбавлена дискусійних положень, які потребують уточнення, зокрема:

1. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо «масиву земель сільськогосподарського призначення», як об'єкта земельного права. На с. 37 роботи зазначається, що масив земель сільськогосподарського призначення не є окремим самотійним об'єктом права власності або користування у традиційному розумінні останнього, оскільки, він складається з декількох земельних ділянок, що можуть належати різним власникам або користувачам. Масив не є речовим об'єктом у зв'язку з тим, що на нього не поширюється режим

права власності як на єдине ціле, тобто самостійний, у тому числі складний об'єкт, у зв'язку з чим у майновому аспекті масив не наділений майновими (економічними) властивостями об'єкта, тобто не може бути предметом правочинів відчуження або передачі у користування як єдиного цілого. Далі зазначається, що масив не може вважатися і квазі-річчю, адже у його фактичній основі він являє собою річ як предмет матеріального світу і лише відсутність у нього юридично забезпеченої об'єктоздатності не дозволяє розглядати його як складний об'єкт – предмет матеріального світу, що складається з декількох речей, які можуть перебувати у майновому обороті, зокрема як самостійні об'єкти (с.38). Сам факт наявності у відповідній поверхні землі ознак масиву наділяє таку поверхню статусом масиву земель сільськогосподарського призначення. При цьому необхідно враховувати що об'єкти земельної власності мають природний характер і у фізичному або ж фактичному плані не можуть створюватися діяльністю людини, у тому числі фактичними діями (с.120). Закон не регулює порядок створення масиву, зокрема порядок формування нового об'єкта правовідносин, а вже забезпечує існування такого об'єкта (с.121).

2. Дисертант пише, що кожна земельна ділянка у межах масиву сільськогосподарського призначення виступає окремим самостійним об'єктом земельних відносин з властивим їй загальним режимом земель сільськогосподарського призначення. Однак при цьому розташування такої ділянки у межах відповідного агроландшафтного блоку – масиву, модифікує відповідний правовий режим шляхом наділення власників та користувачів зазначених ділянок додатковими суб'єктивними правами та покладення на них суб'єктивних обов'язків, тоді як здійснення таких прав дозволяє найбільш ефективно використовувати не лише належні їм земельні ділянки, проте також і усю інфраструктуру масиву для досягнення єдиної сільськогосподарської мети. Ця обставина виступає свідченням того, що сам факт розташування земельної ділянки у межах масиву, а також подальше формування у його межах істотного землекористувача, формує специфічний правовий режим усього масиву як сукупності земельних ділянок. Інакше кажучи, це вносить у правовий режим сукупності земельних ділянок нові ознаки та особливості, внаслідок чого правовий режим такої сукупності не являє собою суму поєднання правових режимів відповідних ділянок, а виводить правовий режим і ділянок, і їх сукупності у цілому на новий рівень. Відтак дисертанту варто більше уваги присвятити визначенню особливостей правового режиму сукупності таких земельних ділянок (с.105, 106, 116).

3. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо об'єкта правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення. На с.95 автор наголошує на тому, що об'єктом правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення є матеріальне благо – конкретні земельні ділянки у їхньому цілісному взаємозв'язку. Натомість, на с.96 дисертант зазначає, що безпосереднім об'єктом правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення виступають не самі земельні ділянки як матеріальні блага, а земельні відносини, що складаються між суб'єктами з приводу використання, розпорядження та охорони таких земель. Це черговий раз підкреслює двоєдину природу досліджуваного явища: з одного боку, масив є конкретним матеріальним об'єктом (сукупністю земельних ділянок), з іншого –

його правовий режим проявляється через порядок регулювання відносин, що складаються з приводу земельних ділянок, розташованих у межах масиву, а також відповідних несільськогосподарських угідь.

4. Враховуючи чималу кількість пропозицій щодо внесення змін до законодавства, доречним було б у Додатку №2 до дисертаційного дослідження навести відповідний Проект Закону України.

Водночас наведені зауваження і побажання не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертант на належному рівні виконав поставлене наукове завдання та оволодів методологією наукової діяльності. Рецензована дисертація є самостійним, завершеним, комплексним і актуальним дослідженням.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження *Луцюка Олександра Валерійовича* на тему «Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктами 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки земельного права, а його автор – *Луцюк Олександр Валерійович* заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка:
професорка кафедри приватного права
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук, професорка

Жанна ЧОРНА